

В'ячеслав Ковтун, к.т.н., доц., Юлія Нестюк

ОЦІНЮВАННЯ ЧАСУ ДО ВІДМОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ КРИТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ВПЛИВОМ КОМПЛЕКСНИХ НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ

В науковому напрямку дослідження процесів в інформаційних системах (ІС) у таксономії гарантоздатності синтез профільних моделей здійснюється на різних рівнях абстракції. Найреалістичніші результати демонструють теоретико-імовірнісні моделі, синтезовані у формалізмі теорії Маркова. Втім, у відомих моделях функціонування ІС галузь їх застосування ігнорується, тоді як, наприклад, для ІС загального призначення допускається звуження спектру функціональних сервісів заради покращення живучості, а для інформаційних систем критичного застосування (ІСКЗ) таке є неприпустимим. Отже, орієнтоване на врахування специфіки ІСКЗ моделювання процесу експлуатації останніх в реальних умовах є актуальним.

Узагальнимо ідентифікатором s_0 стан ІСКЗ, перебуваючи в якому остання повністю реалізує своє функціональне призначення. Якщо у дискретний момент часу t на систему із імовірністю q_i здійснюється вплив i -го негативного фактору (НФ), $i = \overline{1, n}$, то система переходить у відповідний стан s_i , з якого у дискретний момент часу $t+1$ може перейти в один із станів з множини $\{s_0, s_{n+1}\}$, де стан s_{n+1} характеризує ситуацію, коли НФ вражає систему і остання припиняє своє функціонування реалізуючи відповідний протокол функціональної безпеки. Протидіяти впливу НФ активуючи відповідні захисні механізми має керована правилами політики безпеки підсистема інформаційного захисту (ПІЗ). В результаті, ПІЗ або із імовірністю r_i нейтралізує вплив i -го НФ і у момент часу $t+1$ ІСКЗ перейде у стан s_0 , або із імовірністю $\bar{r}_i = 1 - r_i$ ПІЗ не впорається із НФ і ІСКЗ у момент часу $t+1$ перейде у стан s_{n+1} . Описаний перебіг подій, що характеризує процес експлуатації ІСКЗ, найкраще моделюється дискретним марковським ланцюгом [1] із перехідною матрицею, зображеною на рис. 1, де $i, j = \overline{1, n+1}$, $q_0 = 1 - \sum_{i=1}^n q_i$.

$$\Pi = \{\pi_{ij}\} = \begin{pmatrix} q_0 & q_1 & q_2 & \dots & q_n & 0 \\ r_1 & 0 & 0 & \dots & 0 & \bar{r}_1 \\ r_2 & 0 & 0 & \dots & 0 & \bar{r}_2 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ r_n & 0 & 0 & \dots & 0 & \bar{r}_n \\ 0 & 0 & 0 & \dots & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Рис. 1- Перехідна матриця моделі процесу експлуатації ІСКЗ в умовах впливу НФ

У парадигмі Маркова імовірність перебування ІСКЗ у стані s_i в момент часу t із врахуванням матриці Π описується стохастичною величиною $p_i(t)$, $i = \overline{0, n+1}$:

$$p_i(t+1) = \sum_{j=0}^{n+1} \pi_{ji} p_j(t), \quad (1)$$

де стохастична величина π_{ij} характеризує імовірність переходу ІСКЗ із стану s_j у стан s_i . Вважатимемо, що у початковий момент $t=0$ цензурованого періоду експлуатації ІСКЗ остання перебувала у стані s_0 : $\{p_0(0) = 1, p_1(0) = 0, \dots, p_{n+1}(0) = 0\}$.

Враховуючи сказане, визначимо імовірність перебування ІСКЗ у стані s_0 в момент часу $t > 0$ як $p_0(t) = w^{-1} \left((0.5(q_0 + w))^{t+1} - (0.5(q_0 - w))^{t+1} \right)$, де додатній параметр w характеризує активовані ПІЗ захисні механізми (схему захисту): $w^2 = q_0^2 + 4 \sum_{i=1}^n q_i r_i$. Визначимо час до відмови (ЧВ) ІСКЗ як дискретний цілочисельний стохастичний параметр T , значення якого описує час за який досліджувана ІСКЗ перейде у стан s_{n+1} . Значення математичного сподівання і дисперсії стохастичної величини T , закон розподілу якої визначений з врахуванням імовірності $p_0(t)$, є об'єктивними кількісними характеристиками ефективності задіюваної ПІЗ схеми захисту для протидії НФ. Втім, моделювання одночасного впливу кількох НФ на ІСКЗ, а також моделювання ситуації, коли в результаті функціонування ПІЗ ІСКЗ переходить не у кінцеві стани s_0, s_{n+1} , а у проміжні стани s_i , $i = \overline{1, n}$, потребує додаткового дослідження.